

OBNOVA - ZÁKLADNÍ PRINCIP VODÁRENSTVÍ

RNDr. Miroslav Vykydal

MOTT MACDONALD Praha s. r. o. , Purkyňova 2, 110 00 Praha
e-mail: miroslav.vykydal@mottmac.com

Základní povinností vlastníka vodovodů a kanalizací je zajistit „**plynulé a bezpečné provozování**“. Je zřejmé, že plynule provozovat je možné pouze za předpokladu řádné údržby a také pravidelné a odpovídající obnovy. Tím se podle všech učebnic minimalizuje rizik poruch, havárií a především riziko nutnosti předčasně (nebo nevhodně) obnovovat technickou infrastrukturu. Není ovšem jednoduché přesvědčit sám sebe (v pozici vlastníka VaK), že technické zařízení má sice dlouhou životnost (až desítky let), ale přece jen časově omezenou. A navíc se problematické projevy stárnutí materiálů projevuje zpočátku jen nahodile (a nenápadně).

Mnoho účetních diskuzí vyvolal i samotný **pojem „obnova“**, ačkoliv se jedná zjevně o pojem **technický**, jedná se o provedení určitého technického (stavebního) zásahu. Oborové sdružení SOVAK je autorem jedné z možných definic pojmu „obnova“. V modifikované podobě lze obnovu charakterizovat jako realizaci takových (technických, stavebních) opatření, která odstraňují částečné nebo úplné opotřebení nebo omezení či ztrátu funkčnosti určité konkrétní části vodovodů a kanalizací, čímž se zajistí zachování původních užitných hodnot. Oprava poruchy nebo havárie není obnova. Obnova je realizována (obvykle) vlastníkem a na náklady vlastníka účetně-daňově ve formě investic, oprav nebo technického zhodnocení a pro účely daňové a účetní je nezbytné opatření hodnotit vždy ve vazbě na konkrétní inventární předmět vedený v evidenci majetku.

Podle zákona o vodovodech a kanalizacích musí vlastníci VaK sestavit plán financování obnovy VaK. Dosud publikované informace ukazují, že stávající nájemné (nebo další zdroje v ceně pro vodné a stočné) pokrývá jen z části potřeby financování obnovy.

Úroveň ceny ovlivňují i „**běžné**“ **provozní náklady** – především se jedná o náklady na **preventivní údržbu**. Ze sdělení některých provozovatelů [1] vyplývá, že nemají dostatek prostředků na údržbu (z důvodů nutnosti dosahovat „přiměřeně“ nízké ceny). *Doporučení obsažená v těchto příručkách (Příručky provozovatelů SOVAK) jsou **návodem k dosažení jakéhosi optimálního stavu** při provozování VaK. Ten kdo počítá s tím, že provozovatelé v ČR jsou **v běžné praxi** schopni dosáhnout tohoto optimálního stavu, **není seznámen s realitou** našeho oboru. ... Další otázka je, **k čemu je dobré plnění ukazatele preventivní kontroly úniků, když kalkulace ceny neumožní provádění oprav k odstranění těchto úniků.** Pokud by provozování VaK bylo realizováno v souladu dle doporučení oborového sdružení SOVAK, mohlo by dojít k dalšímu (neočekávanému) zvýšení ceny. Ještě problematičtější se však jeví provozování s **trvale podhodnocenou preventivní údržbou**, což může představovat **riziko pro budoucí zvýšené náklady na obnovu VaK.***

Stanovisko oborového sdružení SOVAK [2] je zřejmé: ***Kde tedy prostředky na investice vzít? Odpověď je jednoznačná. Další financování vodárenské infrastruktury musí zajistit vlastníci tohoto majetku z vlastních zdrojů. Získají je z vodného a***

stočného. **Jiné cesty není. Čím déle budeme odkládat získání investičních zdrojů z vodného a stočného, tím strmější a razantnější bude později nárůst ceny vody.** Přitom je jasné, že **hlavní roli při stanovení ceny vody mají vlastníci vodárenského majetku.** Ti musejí zajistit, a spotřebitelům samozřejmě vysvětlit, že hlavní nárůst ceny vody je z důvodů získání investičních zdrojů na obnovu majetku, že většina vybraných peněz za vodné a stočné se bude vracet zpět do obnovy sítí a zařízení. **Představy o tom, že bude nadále platit solidarita většího s menším a vše vyřeší státní nebo evropské dotace, jsou mylné.**

Odborné (i politické) názory [3] však vyznívají jednoznačně ve prospěch obnovy, ale současně také konstatují **neuspokojivý stav v realizaci obnovy.** *Obnova vodovodní sítě je nejúčinnější nástroj k dosažení požadovaných parametrů kvality provozování. Pro trvale udržitelný stav sítě nutno obnovovat síť tempem cca 1,5–2 % ročně. **Současná úroveň obnovy 0,4–0,5 %** má za následek vyšší tlak na využívání dostupných nástrojů v rukou provozovatele. Optimalizační nástroje k efektivnímu provozování vodovodních sítí jsou (mimo jiné) odhalování skrytých úniků (prevence havárií), optimalizace tlakových poměrů (redukce tlaků), matematické modelování sítí, odkalování sítí, optimalizace dimenzí potrubí při rekonstrukcích.*

Před několika lety sdělil první náměstek primátora hlavního města Prahy, Rudolf Blažek: *Od r. 2000 **rekonstruuje Praha v průměru 0,5 % vodovodní a 0,2 % kanalizační sítě.** Aby se v Praze během pětadvaceti let stav vodohospodářského majetku zlepšil na úroveň běžnou v EU, měli bychom každým rokem obnovovat zhruba dvě až tři procenta sítě. Vzhledem k technickému stavu spravované infrastruktury bychom ročně potřebovali investovat **minimálně 1,6 miliardy korun.** Je zřejmé, že dosavadní cena vody nevytváří dostatečné zdroje pro financování vodohospodářského majetku a její postupné pomalé zvyšování je nevyhnutelné.*

Zdroje pro obnovy jsou ve spojitých nádobách s růstem ceny pro vodné a stočné. Plány oblastí povodí schválené na úrovni jednotlivých krajů v závěru roku 2009 signalizují, že stálá závislost realizace nutných opatření pro zlepšení stavu vod na výrazných národních dotacích zvyšuje riziko jejich skutečného provedení. Tím se také zvyšuje riziko, že **nebude dosaženo základního strategického cíle** – dosažení dobrého stavu vod [4]: ... *platby za vodohospodářské služby prostřednictvím vodného a stočného se pohybují již na úrovni, která je **těsně pod její sociální únosností.** Další zvyšování plateb pro financování navržených opatření tak již nebude možné a na tomto poli se ani nadále **nebude možno obejít bez dotační politiky.** Nedojde tak ani ke splnění vytyčeného oborového koncepčního cíle [5] ... **Současně s tím bude možné zavést postupné odbourání masivních dotací ze státního rozpočtu určených na výstavbu a obnovu infrastrukturního majetku vodovodů a kanalizací (počínaje od roku 2010).***

V [6] se uvádí přesně opačná strategie, tj. strategie **trvalé dotační podpory obnovy VaK:** *Lze však konstatovat, že až na nevýznamnou výjimku v případě některých malých obcí, platí uživatelé, resp. znečišťovatelé, **veškeré provozní náklady** související s vodohospodářskou službou, **mimo „plných odpisů“.** Tyto „plné odpisy“, resp. náklady obnovy v sektoru vodovodů a kanalizací, pokud by byly uplatněny, by **významně zvyšovaly cenu VHS a to nad současnou úroveň sociální únosnosti ceny pro vodné a stočné.** Dotovány jsou pouze investice do infrastruktury.*

Při hodnocení významu a vlivu zavedení plánu financování obnovy VaK se v [7] konstatuje jeden z důvodů nízké tvorby zdrojů pro obnovu infrastruktury: **Dosavadní praxe poukazuje na skutečnost, že v mnoha případech kalkulovaná cena pro**

vodné a stočné nepokrývala ani náklady, které vznikaly při výrobě a distribuci pitné vody, popř. odvádění a likvidaci odpadních vod. Do ceny **nebyly často zahrnovány odpisy** infrastrukturního majetku, nebo v případě pronájmu infrastruktury byla požadována po nájemci **jen minimální platba za pronájem z důvodu zachování co nejnižší ceny pro konečné spotřebitele**. Cílem zpracování plánu je tak mimo jiné upozornit vlastníky na tyto nerovné podmínky, které tak vznikají na trhu vodovodů a kanalizací mezi jednotlivými subjekty, a sblížit podmínky jednotlivých vlastníků.

Plán rozvoje vodovodu a kanalizací území České republiky [8] (dále jen „PRVKÚČR“) je (mimo jiné) také **konceptí rozvoje oboru vodovodu a kanalizací** na území České republiky. Jako jeden ze strategických cílů je uvedeno ... **urychlit obnovu poruchových a zastaralých vodárenských sítí a snížit tak jednak počty havárií a související negativní důsledky, zejména na infrastrukturu měst, tak i ztráty vody, které stále překračují úroveň nejvyspělejších států EU ..., ... dosáhnout v České republice ztráty pitné vody v rozvodných sítích pod úroveň 5 000 l/km/den, dlouhodobě pak na úroveň nejvyspělejších států Evropské unie ...** .

Podle současných informací z roku 2008 [8] bylo dosaženo v oblasti ztrát vody hodnoty pod stanoveným cílem – 4889 l/km/den. Nejde však podle PRVKÚČR jen o obnovu vodárenských sítí [8]. *Aktuálním problémem je postupná rekonstrukce všeobecně technicky zastaralých úpraven vody, u kterých je třeba provést jednak obnovu stávajícího technologického zařízení, která mají za sebou často 30 a více let provozu, odstranění stavebních poruch, ale důležité je rovněž doplnění technologie úpraven vody o nové technologické stupně. Úpravny vody, které byly v době výstavby koncipovány jako jednostupňové, pouze s pískovou filtrací, je třeba v současnosti rozšířit na dvoustupňové úpravny vody, případně technologii doplňovat o ozonizaci a filtraci granulovaným aktivním uhlím. Mění se i pohled na hygienické zabezpečení pitné vody, které je doplňováno UV zářením a případně i chloraminací. Požadavky na doplnění technologie úpraven vody vyplývají nejen z odlišné jakosti surové vody, oproti době kdy byly technologie úpraven vody koncipovány, ale i z úrovně poznání o škodlivosti rady látek a ze zpřísňujících se limitů. Do budoucna je možné očekávat, že vývoj zkoumání v oboru přeneseme radu dalších nároku na zkvalitňování technologie úpravy vody. Důraz je dnes kladen i na řešení kalové koncovky úpraven vody, které byly v minulosti opomíjeny. Úpravny vody, stejně jako jiné zdroje znečištění, musí plnit přísné limity pro vypouštění odpadních vod. Přísné limity zpravidla neplní dnes nejrozšířenější kalové laguny, které bude třeba do budoucna nahrazovat vhodnějšími technologiemi zpracování odpadních vod, tj. strojním odvodněním kalu.*

Znovu se v PRVKÚČR [8] objevuje doporučení k míře obnovy vodárenských sítí ve výši 1,5 až 2% ročně. *Navrhované podmínky pro rekonstrukce vycházejí z doporučení rekonstruovat ročně **minimálně 2 %** vodovodní sítě. Toto tempo rekonstrukcí je považováno za minimální pro zachování existujícího technického stavu vodovodní sítě. Do budoucna se počítá s postupnou rekonstrukcí vodovodních sítí. Předpokládaný postup rekonstrukce je odlišný v závislosti na velikosti obce. U vodovodních sítí malého rozsahu (do cca 10 km radu) se předpokládá jednorázová rekonstrukce vodovodní sítě ve zvoleném časovém období s dobou trvání 1-3 roky podle velikosti obce. U vodovodních sítí v rozsahu 10-30 km předpokládáme tempo rekonstrukce 3 km/rok. U rozsáhlejších vodovodních sítí, kde není reálná jednorázová rekonstrukce v ohraničeném čase, je zvoleno tempo rekonstrukce 1–3 % délky rozvodné sítě za rok (**1,5–2 % rekonstrukce vodovodní sítě za rok je považováno za minimum nutné pro udržení technického stavu vodovodních sítí při životnosti vodovodního***

potrubí 50–80 let.) Zahájení rekonstrukce vodovodní sítě v obci je uvažováno od roku, kdy jednotkové úniky překročí $6000 \text{ m}^3/\text{km}\times\text{rok}$. Pro úniky v rozmezí $6000\text{--}10000 \text{ m}^3/\text{km}\times\text{rok}$ je uvažován postup rekonstrukce 2,0 %, u úniku přesahujících $10000 \text{ m}^3/\text{km}\times\text{rok}$ jsou uvažovány rekonstrukce v rozsahu 3 % délky vodovodní sítě za rok. Individuálně se postupuje u větších měst (nad cca 30000 obyvatel), kde se počítá s rekonstrukcemi vodovodních radu i v případě, že je specifický únik menší než $6000 \text{ m}^3/\text{km}\times\text{rok}$. Pro tato města se uvažuje s tempem rekonstrukce alespoň 1 %.

Finanční analýzy, které v rámci OPŽP pro období 2007 až 2013 slouží k výpočtu míry dotace, se také zabývají problematikou obnovy a to v rámci možnosti **dosažení plných odpisů** (udržitelnosti infrastruktury). Základní strategií je trvalé zvyšování ceny meziročně o pět procent (bez vlivu inflace) a to až do doby dosažení plných odpisů nebo dosažení sociálně únosné ceny. Pokud nedojde v časovém období 30 let k dosažení plných odpisů, je zvoleno vyšší tempo nárůstu ceny (jedná se však o menší počet projektů). Dosud dostupné informace potvrzují možnost dosažení plných odpisů velmi často **až na konci časového období 30 let** při nepřekročení sociálně únosné ceny.

Často se také hovoří o nízkých cenách v obcích, které si provozování VaK zajišťují samostatně. Základní charakteristiku chování obcí, které provozují samostatně, uvádí [8] : *Všechny podíly ukazatelů na ÚVN s výjimkou položek ostatní přímé náklady a režii jsou u výběru 656 obcí vyšší než u celorepublikového průměru. V položce energie jak u vody pitné, tak odpadní činí podíl u výběru 656 obcí dokonce dvojnásobek průměru ČR. Naopak zhruba dvojnásobně více se u průměru ČR podílí položky opravy, nájem, odpisy a prostředky obnovy než u výběru 656 obcí. Je to tím, že tyto **obce nezahrnují odpisy infrastruktury majetku do kalkulace ceny a nevytváří žádné prostředky na obnovu majetku**. Nájem neplatí a investice do oprav pokrývají jen ty nejnnutnější výdaje. Výrobní a správní režii obce zpravidla realizují mimo kalkulaci na náklady obce, proto dosahuje podíl těchto položek tak nízkých hodnot. Samozřejmě výsledná cena, která je u výběru 656 obcí výrazně nižší.*

Pokud jsme tedy v tvorbě zdrojů pro obnovu skutečně již na hranici sociálně únosné ceny (patrně ne však ve všech regionech), je nutné zajistit trvale (nejméně na 20 nejblížeších let) vysoké národní dotace účelově zaměřené na podporu financování obnovy.

Literatura

1. Mrkos P.: Ekonomické dopady zavedení výkonových ukazatelů. Konference Provozování VaK 2009 (SOVAK) – prezentace.
2. Barák F.: Voda musí zdražit. Profit, 23.2.2009.
3. Eminger K.: Optimalizace provozu městských vodovodních sítí. Konference Pitná voda v severních Čechách „od zdroje ke kohoutku“ – prezentace. Teplice, březen 2010.
4. Plán oblasti povodí Dyje (Stručný souhrn), prosinec 2009.
5. Koncepce vodohospodářské politiky Mze ČR pro období po vstupu do EU (2004 – 2010).
6. Plán oblasti povodí Dolní Vltavy (Ekonomická analýza), prosinec 2009.
7. Vodovody kanalizace ČR 2008. MZe, 2009.
8. Plán rozvoje vodovodu a kanalizací území České republiky. MZe, 2008.